

О. І. Головатюк

Магістрантка,

Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Сучасні суспільні відносини характеризуються широким використанням персональних даних під час обігу інформації, товарів, послуг і капіталів, що вимагає не тільки вільного руху інформації про особу, а й забезпечення її надійного захисту відповідно до основних прав і свобод людини.

Загальні питання нормативно-правового забезпечення під час обробки та циркуляції персональних даних висвітлені в Законі України «Про захист персональних даних» [1] та в Постанові Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 616 «Про затвердження Положення про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення» [2]. У публікаціях О. Волкова [3], Н. Докучаєва [4], Д. Павленко [5] та інші розглядаються принципи захисту персональних даних у зарубіжних країнах та міжнародні правові акти, що регламентують відносини у сфері захисту персональних даних.

Проаналізувати міжнародні, насамперед європейські правові акти та стандарти щодо захисту персональних даних, визначити систему базових принципів, на яких вони сформовані, та особливості національних регулятивних підходів у цій сфері, узагальнити міжнародний досвід та розробити рекомендації органам влади в Україні.

Наприкінці 1970-х рр. суперечність між активним упровадженням засобів автоматизованої обробки даних та їх поширенням у телекомунікаційних мережах, зловживання під час використання персональних даних, потреба у впорядкуванні експортно-імпортних операцій призвели до необхідності розробки міжнародно-правового акту, який мав забезпечити упорядкування

суспільних інформаційних відносин у сфері захисту персональних даних. Комітетом Ради Європи з питань захисту даних були сформульовані принципи захисту від неправомірного збирання, обробки, зберігання та поширення персональних даних. Ці принципи 28 січня 1981 р. отримали закріплення в першій і єдиній на сьогодні міжнародній угоді – Конвенції Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» (відома як Конвенція № 108 Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» від 28 січня 1981 р. та Додатковий протокол до Конвенції № 108 від 8 листопада 2001 р. [5] згідно з порядком у серії Європейських договорів). З того часу захист персональних даних виокремився в самостійний вид діяльності. Згідно з Конвенцією № 108 Ради Європи держави, які підписали цей документ, зобов'язуються керуватися її положеннями під час розгляду питань, пов'язаних із захистом персональних даних, що підлягають чи не підлягають автоматизованій обробці, як у суспільному, так і приватному секторах. Отримання та обробка персональних даних мають здійснюватися законним шляхом. Персональні дані мають зберігатися та використовуватися у визначених та законних цілях, бути точними та поновлюваними, допускати ідентифікацію фізичної особи. Персональні дані, що свідчать про расову належність, політичні, релігійні чи інші переконання, а також дані, що стосуються здоров'я або статевого життя, не можуть піддаватися автоматизованій обробці, якщо внутрішнє законодавство країни не забезпечує відповідних гарантій.

Конвенція № 108 Ради Європи передбачає дуже важливий момент, згідно з яким збирання, накопичення, зберігання і поширення персональних даних може здійснюватися лише з дозволу особи, дані про яку обробляються. Виходячи з інтересів держави Конвенція № 108 Ради Європи допускає обмеження у правах фізичних осіб, якщо це стосується державної чи суспільної безпеки, фінансової стабільності, боротьби зі злочинністю, захисту прав та основних свобод інших осіб (ст. 9). Транскордонні потоки даних мають здійснюватися за умов забезпечення захисту персональних даних. Для захисту персональних даних

Конвенція № 108 Ради Європи зобов'язує кожену державу-члена призначити Уповноважений орган нагляду та направити відповідне повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи. Завдання інституту Уповноваженого передбачають створення належного організаційно-правового регулювання діяльності щодо захисту персональних даних у країні (ст. 13). Держави-члени зобов'язані підтримувати своїх громадян, які проживають за кордоном, і надавати допомогу Уповноваженому органу своєї держави у питаннях захисту персональних даних (ст. 14–17). Час, що минув з моменту прийняття Конвенції № 108 Ради Європи, дає підстави стверджувати, що інститут Уповноваженого з питань захисту персональних даних не лише зберігся, а й дістав поширення в усіх західноєвропейських країнах. Нині уповноважені органи з питань захисту персональних даних діють більше ніж у 20 країнах Європи. Їхня діяльність свідчить, що вони є ефективним засобом, здатним забезпечити баланс інтересів людини, суспільства і держави. Близько 50 країн світу мають закони з питань захисту персональних даних, але інформаційне законодавство багатьох з них має суттєві недоліки.

Виходячи з економічних інтересів щодо потреби вільного транскордонного передавання персональних даних 24 жовтня 1995 р. була ухвалена Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» [5], а 15 грудня 1997 р. Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі» [6]. Ці документи деталізують положення Конвенції № 108 Ради Європи та вводять обмеження на передавання персональних даних як до Європи, так і з Європи в країни, де ще не прийняті закони з адекватним рівнем захисту персональних даних. Міжнародні стандарти гарантують країнам, які дотримуються європейського режиму захисту персональних даних, вільний обмін такими даними. Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту та Ради «Про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних та вільним обігом цих даних» від 24 жовтня 1995 р. ухвалена Європейським парламентом на підставі положень

Договору про заснування Європейського Союзу та висновків Комісії Економічної та Соціальної Ради ЄС. Директива 95/46/ЄС складається з констатуючої частини та 34 статей. Ця Директива конкретизує європейські принципи та загальні умови обробки персональних даних, умови правової допомоги, відповідальності та санкцій, порядок передавання даних до третіх країн, зумовлює необхідність укладання кодексу поведінки під час обробки персональних даних, а також регламентує організаційні питання, що пов'язані з правами та обов'язками контрольного (наглядового) органу та консультативної групи у питаннях захисту персональних даних. Ця Директива акцентує увагу на тому, що дані, які стосуються абонентів, і які обробляються для встановлення дзвінків, містять інформацію про особисте життя фізичних осіб і пов'язані з правом на збереження таємниці їхнього листування чи пов'язані із законними інтересами юридичних осіб. Ці дані можуть зберігатися тільки тоді, коли це необхідно під час надання послуги для цілей виставляння рахунків чи розрахунків за з'єднання, і тільки протягом обмеженого часу. Захисту персональних даних в Інтернеті присвячено Рекомендації Ради Європи «Основні напрямки захисту прав фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних у інформаційних супер магістралях» від 9 грудня 1997 р. [7]. Рекомендації звертають увагу на те, що захист персональних даних є фундаментальним правом, яке захищається законодавством. Кожному має бути відомо про його права та обов'язки щодо обробки та використання персональних даних.

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» завданнями національного законодавства є створення правової бази державного регулювання суспільних відносин людини, суспільства і держави за умов дієвого захисту громадянських прав у сфері персональних даних. Аналізуючи чинне законодавство України в частині врегулювання суспільних відносин щодо захисту персональних даних, можна дійти висновку, що формування законодавчої бази з питань захисту персональних даних, насамперед законів України «Про захист персональних даних» та «Про доступ до публічної

інформації», загалом відбувалось з урахуванням досвіду провідних європейських країн та в цілому ЄС. Але на сьогодні правове забезпечення суспільних відносин в Україні щодо персональних даних у частині їх правового захисту є недостатнім. Закон України «Про захист персональних даних» має загальносистемний характер і передбачає реалізацію його як системи взаємопов'язаних та взаємопогоджених норм права та механізмів, що забезпечують загальні умови для законності обробки персональних даних, регулювання діяльності суб'єктів у сфері персональних даних. Місце Закону України «Про захист персональних даних» у системі національного законодавства визначається тим, що він є базовим Законом України у сфері захисту персональних даних фізичних осіб в Україні. Інші нормативно-правові акти мають бути приведені у відповідність з його положеннями. Зазначене зумовлено низкою особливостей захисту персональних даних. По-перше, їх несанкціоноване збирання, обробка та поширення можуть бути використані на шкоду людині, а також суспільству і державі. По-друге, участь України в міжнародному обміні інформацією, у міжнародних проектах, які засновані на використанні нових інформаційно-комунікаційних технологій, вимагає захисту персональних даних під час їх автоматизованої обробки за умов гармонізації правових норм, що діють в Україні, з європейськими стандартами. Крім Закону України «Про захист персональних даних», більш ніж два десятки законів України регулюють суспільні відносини, що пов'язані із збиранням, зберіганням, використанням та поширенням інформації про особу, однак всі вони не мають чіткого та скорельованого з європейським законодавством визначення персональних даних. Законом України «Про захист персональних даних» встановлено детальний порядок реєстрації баз даних. Аналіз національної нормативно-правової бази з питань захисту персональних даних свідчить, що на сьогодні правове забезпечення суспільних відносин в Україні щодо персональних даних в частині їх правового захисту є недостатнім; законодавству з питань захисту персональних даних України притаманна низка таких суттєвих недоліків, як: фрагментарність, неузгодженість законодавчих

актів між собою, недостатня чіткість, конкретність та відповідність європейському законодавству тощо. Основними напрямками вдосконалення національного законодавства має бути його систематизація, конкретизація та деталізація. Чинне законодавство України щодо захисту персональних даних потребує вдосконалення відповідно до положень міжнародних стандартів, за якими персональні дані мають: – бути отримані законним способом; – оброблятися за згодою на це суб'єкта даних і в кількості мінімально необхідної для визначеної діяльності; – бути точними й поновлюватися; – використовуватися тільки в чітко визначених цілях; – бути доступними для суб'єкта даних; – бути захищеними від несанкціонованого доступу. До базових принципів захисту персональних даних в Україні мають бути віднесені: – якість персональних даних, що включає законність їх збирання, обробки і поширення щодо надмірності, вірогідності та анонімності; – право суб'єкта персональних даних, що включає право бути повідомленим про місце та мету обробки і вірогідність даних, право згоди на обробку даних, право судового захисту; – безпека, що передбачає вживання заходів захисту за видами персональних даних, адресну відповідальність, контроль доступу до засобів обробки даних, контроль використання носіїв даних, контроль вводу, користування і виводу даних, контроль обробки даних й організаційний контроль.

Слід зазначити, що вивчення Україною міжнародного досвіду щодо правових механізмів регулювання захисту персональних даних та врахування основних принципів щодо організації заходів із контролю за виконанням законодавства в цій галузі дало б змогу привести у відповідність із стандартами ЄС вітчизняних законів та підзаконних актів з тим, щоб втілити їх у життя в інтересах українських громадян.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про захист персональних даних» [Електронний ресурс] : №2297-VI від 1 черв. 2010 р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2297-17>

2. «Про затвердження Положення про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення» [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 25 трав. 2011 р. №616. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616-2011-%EF>
3. Волков А. Защита персональных данных: пригодится ли нам британский опыт? [Электронный ресурс] / А. Волков, Е. Царев. – Режим доступа : <http://www.ispdm.ru/publications/7312/>
4. Докучаева Н. Феномен украинской визитницы или защита персональных данных по-украински [Электронный ресурс] / Н. Докучаева. – Режим доступа : <http://pravotoday.in.ua/ru/press-centre/publications/pub-190/>
5. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних [Електронний ресурс] : Конвенція Ради Європи № 108 від 28 січ. 1981 р. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_326
6. Про обробку персональних даних і захист прав осіб у телекомунікаційному секторі [Електронний ресурс] : Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 груд. 1997 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_243
7. Рекомендації Ради Європи «Основні напрямки захисту прав фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних у інформаційних супермагістралях» // Вісн. НАДУ. – 2011. – № 4. – С. 119–126.